

УДК 477.82

Юровчик В.Г.

АНАЛІЗ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Проведене дослідження розвитку всіх напрямів рекреації у Волинській області. Досліджена можливість подальшої організації рекреаційної діяльності з урахуванням використання наявних природних рекреаційних ресурсів. Охарактеризовані об'єкти природно-заповідного фонду Волинської області. Виявлені напрямки, завдання щодо охорони, використання та розвитку ПЗФ Волинської області.

Ключові слова: рекреація, відпочинок, природно-заповідний фонд, санаторій, туризм.

Проведено исследование развития всех направлений рекреации в Волынской области. Исследована возможность последующей организации рекреационной деятельности с учетом использования имеющихся природных рекреационных ресурсов. Охарактеризованы объекты естественно заповедного фонда Волынской области. Обнаружены направления, задания относительно охраны, использования и развития ПЗФ Волынской области.

Ключевые слова: рекреация, отдых, естественно заповедный фонд, санаторий, туризм.

Research of development of all of directions of recreatsiya is conducted in the Volinskiy region. Possibility of subsequent organization of recreatsiynoi activity is investigational taking into account the use of present natural recreatsiynoi resources. The objects of the naturally protected fund of the Volinskiy region are described. Found out directions, task in relation to a guard, use and development of PZF of the Volinskoy region.

Keywords: recreatsiya , rest, naturally protected fund, sanatorium, tourism.

Постановка проблеми. На сьогоднішній час поряд з традиційним використанням лісів все більшого значення набуває рекреаційне використання лісів, яке включає туризм і відпочинок, а також природоохоронну діяльність. З точки зору рекреаційного використання лісів найбільш важливими характеристиками є: лісистість, породний склад, бонітет, різноманітність ландшафтів рослинного покриву, його ярусність, фітонцидність, естетичність пейзажів, частота їх змінюваності, заболоченість територій, рельєф, наявність грибних і ягідних місць, водойм, транспортна та пішохідна доступність, наявність елементів рекреаційного благоустрою, медико-географічні особливості району.

Рекреаційні ліси – це ліси, які забезпечують потреби населення у відпочинку й туризмі, а також є компонентом природних рекреаційних ресурсів. До лісових рекреаційних ресурсів, крім самого лісу, відносяться також грибні, ягідні, мисливські та інші. Окрему категорію лісових ресурсів становлять також об'єкти природно-заповідного фонду, на території яких дозволена рекреаційна діяльність. Головну роль в рекреаційному плані відіграють власне ліси, які крім безпосереднього впливу на здоров'я людини, мають також інші рекреаційні властивості [1].

Актуальність дослідження. В умовах ринкової економіки використання рекреаційного потенціалу області повинно пов'язуватись з рекреаційними потребами та рекреаційною місткістю території. Потребою сьогодення є формування цивілізованого підходу до організації рекреаційного природокористування на даній території. Також важливим є запровадження механізмів високоефективного використання рекреаційного фонду. Подальший розвиток лісорекреаційної справи на території області передбачає збереження і покращання стану унікальних лісових масивів та створення ряду рекреаційних комплексів. Тому необхідність оцінювання й прогнозування стану лісів регіону зумовлюють актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Питаннями дослідження стану лісів і функціонування лісового господарства у Волинській області науковці почали займатися давно, що відображено у працях К.І. Геренчука, Б.Г. Іваницького, Л.М. Корецького, Д.А. Телішевського. Сьогодні питанням дослідження та освоєння лісів обласного регіону займаються такі науковці, як С.А. Генсірук, Л.І. Копій, Н.Н. Коцан, В.А. Лазарук, В.С. Мельник, С.М. Стойко, М.А. Голубець та інші.

Головними завданнями, які вирішувалися у процесі досліджень лісів і лісового господарства області, виступали:

- збір, систематизація та опрацювання інформації про стан лісів області на різних етапах функціонування лісогосподарського комплексу;
- окреслення проблем лісогосподарського комплексу та обґрунтування шляхів оптимізації лісів і лісового господарства Волині;

- обґрунтування системи заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання та відтворення лісових ландшафтних систем і ресурсів в краї.

Характеристика рекреаційної діяльності Волинської області. Волинська область за наявністю природних рекреаційних ресурсів належить до перспективних регіонів України. Область досить багата на природні рекреаційні ресурси, які сприяють формуванню власного рекреаційного комплексу, що з часом може дати відчутні прибутки. За статистичними даними Державного управління екобезпеки у Волинській області, станом на 2006 рік існує 368 об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ), з них 24 об'єкти мають статус загальнодержавного значення, загальною площею 59,3 тис. га, решта вважаються об'єктами місцевого значення. Відповідно: станом на 2008 року існує 374 об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ) загальною площею 199829,72 га, з них 25 мають статус загальнодержавного значення (площею 99,1 тис. га), решта вважаються об'єктами місцевого значення. У Волинській області найвищий показник природно-заповідного фонду і становить він 115 тисяч гектарів. 23% земель лісового фонду області відноситься до заповідного фонду. Це складає 64% усього заповідного фонду області [6].

До найбільших природно-заповідних територій області за площею відносяться Шацький національний природний парк (49 тис. га), регіональний ландшафтний парк „Прип'ять - Стохід” (22,6 тис. га), заповідне урочище місцевого значення „Цуманська пуца” (9 тис. га), загальнозоологічний заказник місцевого значення „Осівський” (5,2 тис. га), загальнозоологічний заказник „Зубр” (4050 га.) тощо [6].

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Волинської області в процесі свого розвитку набував певних змін. Динаміку природно-заповідного фонду Волинської області за період з 1970 до 2008 р. відображено на таблиці 1. З неї можна зробити висновок, що в період з 1977 до 2008 р. площа природно-заповідного фонду області суттєво зросла (зокрема, у 1970 р. вона становила 50,51 га., то у 2008 р. вона вже становила 199 тис. га). При цьому зросла і кількість об'єктів природно-заповідного фонду (у 1977 р. їх було 157, а в 2008 р. їх кількість зросла до 374). При цьому на землеволодіннях усіх лісокористувачів знаходиться 252 території та об'єкти ПЗФ загальною площею 108906,75 га., що складає 60,91% від загальної площі ПЗФ області. Збільшення площі за роками та зменшення кількості об'єктів – це закономірний етап у процесі розвитку ПЗФ.

Нарощування ПЗФ в області особливо актуальне у зв'язку із прийняттям Закону України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки». Згідно з цією програмою, на кінець 2015 р. відсоток заповідності має скласти 10,2% від площі України, а значить для Волинської області цей показник диференційовано має скласти до 19,5% [6].

Таблиця 1. Динаміка створення об'єктів природно-заповідного фонду на території Волинської області

Рік	Площа ПЗФ області, га	%, до території області	Загальна кількість об'єктів, шт.
1970	50,51	<0,01	3
1977	7490	0,37	157
1980	23386,9	1,16	167
1982	23433,3	1,16	174
1983	51809,8	2,57	182
1985	58143,5	2,89	196
1986	58222,7	2,89	206
1991	64319	3,20	268
1992	89429	4,44	306
1993	105354,1	5,23	376
1994	112441,45	5,58	380
1995	133264,81	6,61	386
1996	134843,38	6,69	382
1997	137935,94	6,85	376
1998	137994,94	6,85	371
2000	161040,58	8	374
2004	170806,62	8,48	392
2005	178858,54	8,4	367
2006	179558,5	8,9	368
2008	199829,72	9,9	374

Складено автором за [6]

Значні рекреаційні ресурси Волинської області – це помірно-континентальний клімат, різноманітний ландшафт, ліси, густа мережа рік, велика кількість озер (220 великих і малих), серед яких найбільшим є Світязь, родовища лікувально-торфових грязей, сапропелів, джерела мінеральних вод, фітолікувальні запаси – все це сприяє організації відпочинку й туризму цілий рік [2]. За кордоном цей вид бізнесу є одним із потужних джерел поповнення регіональних бюджетів. На сьогоднішній час найбільшу роль відіграє рекреаційне ведення господарства, особливо в лісах. Тому основними завданнями ведення лісового господарства в рекреаційних лісах Волинської області повинно бути: збереження і покращання якісного стану лісових масивів, підвищення їх захисних і санітарно-гігієнічних функцій, створення ряду рекреаційних комплексів. Потенційні рекреаційні території на Волині займають близько 560,4 тис. га, а це становить 27,7% від загальної площі території, з них курортно-рекреаційні становлять 3,5% [4].

Волинь давно завоювала заслужену славу прекрасного місця відпочинку, безпосереднього спілкування з незайманою природою, а також як центр санаторно-оздоровчого лікування. На території області розташовано: регіональний ландшафтний парк «Стохід – Прип'ять», 16 природних заказників, 10 пам'ятників садово-паркового мистецтва, а також понад 300 природоохоронних заповідних об'єктів. Поблизу кордону з республікою Польща та республікою Білорусь розташовується

унікальний не лише в Україні, але й у всій Центрально-Східній Європі куточок Волинського Полісся – це Шацький Національний природний парк. Він вважається єдиним районом, який не зазнав негативного впливу процесів урбанізації та індустріалізації. Парк був створений на базі озера Світязь й оточуючих його лісових масивів. Це був другий національний парк (після Карпатського) в Україні. Шацький Національний природний парк – зона рекреації для вітчизняних та зарубіжних туристів, а також значна площа водно-болотних угідь міжнародного значення. Він давно завоював заслужену славу прекрасного місця відпочинку, безпосереднього спілкування з незайманою природою, а також як центр санаторно-оздоровчого лікування. Фітонцидні якості насаджень здатні забезпечувати зниження кількості бактерій і мікробів у лісовому повітрі, поліпшувати санітарно-гігієнічні умови відпочинку. В цілому у волинських лісах створюються оптимальні умови для відпочинку населення, його оздоровлення та санаторного лікування [4].

Однією з важливих характеристик рекреаційних лісів є їх повнота. Спеціальні дослідження повноти лісів [5] свідчать, що насадження з повнотою 0,5-0,7 займають 74,9% покритої лісом площі, низькоповнотні (0,3-0,4) – 1,1%, високоповнотні (0,8-1,0) – 24% площі покритих лісом земель. Найкращими умовами для відпочинку є ділянки насаджень із зімкнутістю крон 0,3-0,6. В цілому всі біологічно стійкі ліси Волинської області, які володіють високою фітонцидністю, киснепродуктивністю та іншими властивостями, придатні для рекреаційного використання.

Територіальне поєднання лісових масивів та озерних акваторій є унікальним підґрунтям для формування в області лісової та озерної рекреаційної систем. Це дасть змогу оптимізувати процеси лісоводокористування. Прикладом цього є створення в області Шацького національного природного парку. У загальному всі біологічно стійкі ліси області, які володіють високою фітонцидністю, киснепродуктивністю та іншими властивостями, придатні для рекреаційного використання. Окрім того, на базі природних рекреаційних ресурсів сформовано рекреаційну структуру області, що охоплює відповідні комплекси, зони та пункти. Тому в умовах ринкової економіки використання рекреаційного потенціалу області повинно пов'язуватись з рекреаційними потребами та рекреаційною місткістю території. Потребою сьогодення є формування цивілізованого підходу до організації рекреаційного природокористування на даній території. Також актуальним є запровадження механізмів високоефективного використання рекреаційного фонду. Подальший розвиток лісорекреаційної справи на території Волинської області передбачає збереження і покращання стану унікальних лісових масивів, створення ряду рекреаційних комплексів. Наприклад, [5] для збереження природних багатств Волинської області, які мають велику науково-пізнавальну цінність, значний потенціал для організації оздоровлення і відпочинку у даний час розробляється програма створення на базі Шацького Національного природного парку вільної економічної зони

рекреаційного типу «Світязь», що ставить за мету забезпечення оптимальних умов для залучення іноземних інвестицій і зарубіжних технологій у реконструкцію і модернізацію існуючої оздоровчо-лікувальної інфраструктури, зміцнення її матеріально-технічної бази, спорудження нових об'єктів (баз відпочинку, санаторіїв, туристичних центрів тощо) на основі раціонального екологічно безпечного природокористування, з мінімізацією негативного впливу на навколишнє середовище.

В цілому у Волинській області сформована мережа ПЗФ, яка в значній мірі охоплює найцінніші території та окремі ділянки в плані збереження їх у природному стані, охорони рідкісних рослин і тварин, занесених до Червоної книги України. Проте, ще не всі території, які заслуговують на увагу, перебувають під охороною держави. Це стосується, у першу чергу [6], розширення Шацького Національного природного парку, утворення ПЗФ в межах водно-болотяних угідь, які мають міжнародне значення у заплавах річок Прип'ять, Стохід, а також у заплавах інших річок (Турія, Стир тощо), в окремих важкодоступних, заболочених лісових масивах у Володимир-Волинському, Камінь-Каширському, Ківерцівському, Ковельському, Любешівському, Любомльському, Маневицькому та Ратнівському районах.

Окрім того, існує ряд проблем щодо розвитку природно-заповідного фонду, що пов'язано безпосередньо із лісокористувачами. 21.09.2000 р. був прийнятий Закон України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”. Згідно цієї програми на кінець 2015 року відсоток заповідності для Волинської області має скласти до 19,5%. Це передбачено і регіональною програмою „Екологія – 2010”. Але до сьогодні не виконано Закон України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки” від 21.09.2000 р. у частині створення національного природного парку „Прип'ять - Стохід” (НПП) у 2002 році. При цьому відсутня згода лісокористувачів на створення цього об'єкту, хоча є згоди на створення НПП від майже усіх сільських рад, на території яких він має бути створений. Окрім того, є лише загальна згода про створення національного природного парку „Цуманська пуца” від Волинського обласного управління лісового господарства, Управління сільського господарства та продовольства, але відсутні конкретні погодження та визначення площі під заповідання. Єдиним позитивом у розвитку цих перспективних територій ПЗФ є створення заповідного урочища „Цуманська пуца” площею близько 9 тис. га на базі 29 заповідних територій, як майбутньої основи заповідної зони даного НПП [5].

Висновок. Таким чином рекреаційна галузь є однією з найперспективніших галузей, розвиток якої дасть можливість отримати міжнародні інвестиції, стимулювати підприємницьку діяльність,

кардинально поліпшити соціально-економічну ситуацію у Волинській області.

Серед напрямків, завдань щодо охорони, використання та розвитку ПЗФ Волинської області головними повинні виступати:

- ✓ виділення пріоритетів у перспективному розвитку ПЗФ області, аналіз сучасної мережі щодо охоплення найцінніших природних комплексів області, об'єктів, рідкісних видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України;
- ✓ збільшення площі досягаючих, стиглих і перестиглих ділянок лісу, доведення їх питомої ваги до 25% від загальної площі лісів;
- ✓ доведення відсотку заповідності в області до 10% та створення плану розвитку заповідної справи;
- ✓ проведення досліджень в плані конкретних розрахунків, методичних розробок та рекомендацій з збереження, охорони та раціонального використання територій та об'єктів ПЗФ;
- ✓ періодичне (раз в п'ять років) видання Каталогу ПЗФ області.

1. Генсирук С.А., Нижник М.С., Возняк Р.Р. Рекреационное использование лесов. – К.: «Урожай», 1987. – 247 с.

2. Зубчук К.В. Ландшафтний парк „Прип'ять - Стохід”: як зберегти те, що ще не змарновано // Волинь. – 2004. – № 10. – 20 січня. – С. 2.

3. Мельник В.С. Проблеми Волинського лісу // Волинь. – 2004. – № 15. – 10 лютого. – С. 1.

4. Павліха Н.В., Голян В.А. Оптимізація використання та охорони природних ресурсів: регіональний контекст. – Луцьк.: „Надстир'я”, 2002. – 120с.

5. Павлов В.І., Черчик Л.М. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи. – Луцьк.: „Надстир'я”, 1998. – 124с.

6. Статистичні матеріали Державного управління екобезпеки у Волинській області. – Луцьк, 2000-2006 рр.

7. Телішевський Д.А. Ми починали із землянок... // Волинь. – 2004. – № 105. – 18 вересня. – С. 3.